

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till
lag om statsbidrag till privata arkiv**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om statsbidrag till privata arkiv. Lagen skall ersätta lagen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär, som trädde i kraft 1975. Enligt förslaget skall statsunderstöd av permanent karaktär kunna beviljas privata arkiv av avsevärd vetenskaplig betydelse. Ett arkiv godkänns såsom berättigat till statsunderstöd av permanent karaktär av undervisningsministeriet. I lagen föreskrivs om de villkor som ett arkiv berättigat till statsunderstöd av permanent karaktär skall uppfylla. Arkiv kan dessutom beviljas understöd enligt prövning för särskilda utvecklingsprojekt eller för projekt som är

gemensamma för flera arkiv. Statsbidragsmyndighet i fråga om de understöd som anges i lagen är Riksarkivet. I fråga om statsunderstöden tillämpas i övrigt bestämmelserna i statsunderstödslagen. Statsunderstöd beviljas i första hand av tips- och lotterivinstmedel som anvisats för främjande av vetenskap.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2007 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft vid ingången av 2007.

ALLMÄN MOTIVERING

1 Nuläge

1.1 Lagstiftning och praxis

Arkivfunktionen skall i form av handlingar och andra upptagningar bevara vårt nationella kulturarv, både det som uppstått i det förflutna och det som uppstår i nuet, samt hålla det tillgängligt för samhället och medborgarna i syfte att tillfredsställa behovet av information. Bestämmelser om den offentliga arkivfunktionen finns i arkivlagen (831/1994). Enligt den svarar myndigheterna för organiserandet av sin arkivfunktion och för bevarandet av sina handlingar. Arkivverket utfärdar föreskrifter om skötseln av handlingar som skall förvaras varaktigt hos myndigheterna och sörjer på så sätt för värnandet av myndigheternas kulturarv. Kommunernas och samkommunernas kulturarv bevaras i deras egna centralarkiv.

Det saknas dock bestämmelser om motsvarande skyldigheter när det gäller varaktig förvaring av privata sammanslutningars och personers handlingar, även om en betydande del av den samhälleliga verksamheten och det förberedandet arbetet inför beslutsfattande för närvarande sker i politiska partier och i organisationer av privat karaktär. Det arkivmaterial som finns i dessa sammanslutningar och hos de personer som är verksamma där har också en avsevärd betydelse för forskningen. Det är också motiverat att industri- och affärsföretagens dokument, som belyser näringslivet, förvaras varaktigt. Det är inte möjligt att undersöka och belysa samhället, dess olika sektorer och privata medborgares liv och verksamhet på olika livsområden enbart på basis av myndighetshandlingar.

De privata centralarkiven har med hjälp av statsbidrag kunnat samla ett unikt källmaterial som gäller det intellektuella arvet, kulturlivet och det ekonomiska livet samt medborgaraktivitet och privata personer och som är så omfattande av arkivverket knappast skulle ha kunnat ta emot det. Det förtroende dessa arkiv åtnjuter bland sina egna referensgrupper har också medverkat

till en aktiv och motiverad insamlingsverksamhet, något den statliga organisationen eventuellt inte hade haft möjlighet till. Det är också troligt att många arkivbildare inte ens skulle ha varit villiga att överlåta sina handlingar till arkivverket.

De privata centralarkiven har också omfattande handbibliotek, stora fotografisamlingar, muntlig tradition, affischer och teckningar samt audiovisuellt material och inspelningar.

Det ingår i arkivverkets uppgifter att ta emot och förvara handlingar också av privata personer och sammanslutningar och att hålla dessa handlingar tillgängliga. Arkivverket har dock begränsade möjligheter att ta emot omfattande arkiv av privat karaktär. Systemet med bidrag för arkiv av privat karaktär har redan under tre årtionden uppmuntrat privata sammanslutningar och personer att sörja för värnandet av sitt eget kulturarv, vilket de gör genom att ordna och förvara sina handlingar av bestående värde och genom att ställa dem till forskares förfogande. Statsbidragssystemet har erbjudit arkivverket en möjlighet att hänvisa de privata arkiven till centralarkiven inom den egna branschen och samtidigt givit Riksarkivet, i egenskap av myndighet som beviljar statsbidraget, fullmakt att samordna verksamheten i de arkiv som får statsbidrag och övervaka att de följer principerna för god arkivering.

Materialet i de privata centralarkiven är på samma villkor tillgängliga för alla forskare och i fråga om materialets offentlighet tillämpas de allmänna principerna i arkivlagen och offentlighetslagen. Arkiven har förvaringsutrymmen som godkänts av Riksarkivet och en yrkeskunnig personal.

Riksarkivet har med stöd av lagen kunna styra, övervaka och samordna verksamheten i de privata arkiven. Det nuvarande statsbidragssystemet har också utgjort ett viktigt instrument vid utvecklingen av en mer aktiv riksomfattande politik för de privata arkiven. De arkiv som får statsbidrag spelar en viktig roll när det gäller att bygga upp och upprätthålla ett elektroniskt riksomfattande register över de privata arkiven.

Föreningen De privata centralarkiven rf,

som grundades av tio arkiv med statsbidrag år 1999, har också skapat ett eget gemensamt register som täcker centralarkiven samt en databas över bildarkiv (KARK), vilka är tillgängliga för forskare och andra via centralarkivens egen hemsida.

Gällande lag om statsbidrag för arkiv av privat karaktär (998/1974) trädde i kraft den 1 januari 1975. Enligt lagen kan arkiv av privat karaktär beviljas lagstadgat statsbidrag samt statsbidrag enligt prövning (2 §). Lagstadgat statsbidrag beviljas ett arkiv av privat karaktär, vilket upprätthålls av en registrerad förening eller stiftelse och vilket har avsevärd allmän betydelse för vetenskaplig forskning eller av annan orsak. Ett sådant arkiv har statsrådet godkänt såsom berättigat till stöd sedan Riksarkivet utlåtande i saken erhållits (3 §).

Lagen har ändrats två gånger. År 1977 utökades statsrådets prövningsrätt då det godkänner arkiv för lagstadgat statsbidrag. Pensionsbestämmelserna i lagen ändrades också för att motsvara allmän praxis i fråga om statsbidragsinrättningar. Reformen trädde i kraft den 1 januari 1978 (1032/1977). År 1981 överfördes beviljandet av statsbidrag och tillsynen i samband med detta i sin helhet på Riksarkivet. Besluten om bidrag och tillsynen över medelsanvändningen hade fram till dess ankommit på undervisningsministeriet. Samtidigt uppluckrades bestämmelserna om utgifter berättigade till statsbidrag i fråga om försäkringsavgifter. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 1982 (953/1981).

Beloppet av det lagstadgade statsbidraget är 80 procent av de faktiska och godtagbara utgifterna för skötseln av arkivet. Dessa utgifter uppräknas i lagen (5 §). Ett sådant arkiv kan dessutom enligt prövning beviljas extra statsbidrag till dessa utgifters fulla belopp, om arkivet har synnerligen stor vetenskaplig betydelse (6 §).

Arkiv som inte åtnjuter ett sådant till ett visst procenttal bundet statsbidrag som nämns ovan, kan beviljas statsbidrag enligt prövning för arkivets verksamhet som helhet (7 §). Statsbidrag enligt prövning kan beviljas också som ett engångsbelopp för ordnande och förtecknande av arkiv av privat karaktär för dess överlåtande till Riksarkivet eller till något landsarkiv (8 §).

Med stöd av 14 § i lagen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär utfärdades förordningen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär (921/1977). I förordningen finns bestämmelser bl.a. om ansökan om statsbidrag, utbetalning av förskott på statsbidrag, inspektion av verksamheten i arkiv med statsbidrag, behörighetsvillkor för personalen, hur materialet ställs till förfogande och om service för forskare samt öppettider, personalens arbetstider och andra praktiska frågor.

Efter lagens ikraftträdande 1975 godkändes följande arkiv, upprätthållna av fem stiftelser eller registrerade föreningar, såsom berättigade till lagstadgat statsbidrag: folk kulturs- och litteraturarkiven upprätthållna av Finska litteratursällskapet (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, SKS) och Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) samt tre samhälleliga arkiv, dvs. Arbetararkivet (Työväen Arkisto, TA), Folkets arkiv (Kansan Arkisto, KA) samt Centerns och landsbygdens arkiv (Keskustan ja maaseudun arkisto, KMA). Av dessa har Finska litteratursällskapet och Svenska litteratursällskapet i Finland allt sedan början också fått extra statsbidrag enligt lagens 6 §. Statsrådet har senare godkänt sju andra arkiv såsom berättigade till lagstadgat statsbidrag: Det borgerliga arbetets arkiv (Porvarillisen Työn Arkisto, PTA, 1976), Fackföreningsarkivet (Ammattiyhdistysarkisto, AYA, 1978), Svenska centralarkivet (SCA, 1978), Centralarkivet för Finlands näringsliv (Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto, ELKA, 1981), Finlands idrottsarkiv (Suomen Urheiluaristo, fram till år 1993 Suomen Urheilun Keskusarkisto, SUA, 1984), Tjänstemannaarkivet (Toimihenkilöarkisto, THA, 1989) samt Urho Kekkons arkiv (UKK, 1999).

Arkiven är belägna i Helsingfors med undantag av Centralarkivet för Finlands näringsliv, som finns i S:t Michel, och Urho Kekkons arkiv, som finns i Orimattila.

Antalet sammanslutningar som erhåller lagstadgat statsbidrag har på 31 år vuxit från fem till tolv. År 2004 beviljades arkiven av privat karaktär drygt 3 547 000 euro i statsbidrag.

I arkiven med statsbidrag förvarades drygt

39 hyllkilometer material i slutet av 2005, då statsbidrag uppgick till 73.
det gjordes 8 977 forskarbesök i dem och
antalet arbetstagare berättigade till

STATISTIK ÖVER VERKSAMHETEN I PRIVATA ARKIV MED STATSBI DRAG 2005 SAMT SLUTLIGT STATSBI DRAG 2004

Arkiv	Material (hm)	Forskar- besök	Tillväxt per år (hm)	Personal alla/stats- bidrag	Statsbidrag 2004
AYA	845	90	110	2/2	78 443
ELKA	19 210	678	1 102	11/8	574 855
KA	3 215	1 011	206	6/6	279 337
KMA	1 493	403	28	3/3	113 611
PTA	1 350	180	62	2/2	108 965
SKS	1 912	2 559	54	36/28	1 168 535
SUA	1 401	526	45	3/2	76 819
SCA	640	157	19	2,5/2	90 892
SLS	1 097	681	47	18/9	492 639
THA	1 910	191	100	2/2	100 432
TA	5 870	2 219	220	12/8	385 862
UKK	355	282	5	2/1,5	77 275
Sammanlagt	39 298	8 977	1 999	99,5/73,5	3 547 665

Arkivförkortningar:

AYA = Ammattiyhdistysarkisto
(Fackföreningsarkivet)
ELKA = Suomen Elinkeinoelämän
Keskusarkisto (Centralarkivet för
Finlands näringsliv)
KA = Kansan Arkisto (Folkets arkiv)
KMA = Keskustan ja Maaseudun arkisto
(Centerns och landsbygdens
arkiv)
PTA = Porvarillisen Työn Arkisto
(Det borgerliga arbetets arkiv)
SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura (Finska litteratur-
sällskapet)
SUA = Suomen Urheiluarkisto (Finlands
idrottsarkiv)
SCA = Svenska centralarkivet
SLS = Svenska litteratursällskapet i
Finland
THA = Toimihenkilöarkisto (Tjänste/
mannaarkivet)

TA = Työväen Arkisto (Arbetar -
arkivet)
UKK = Urho Kekkons arkiv

På grund av knappa anslag under de senaste åren har Riksarkivet inte kunnat bevilja statsbidrag enligt prövning för stödjande av verksamheten i sådana arkiv som inte får lagstadgat statsbidrag. Däremot har statsbidrag enligt prövning kunnat anvisas för ordnande av arkiv som överläts till arkivverket och för att sätta handlingarna i sådant skick att de kan överföras. Exempel på sådana, till omfånget betydande arkiv har varit Finlands Landsbygdspartis, Finlands Kristliga förbunds, Veikko Vennamos, V.J. Sukselains och Johannes Virolainens arkiv.

1.2 Bedömning av nuläget

Lagen om statsbidrag för arkiv av privat

karaktär har erbjudit stabila och förutsägbara ekonomiska förutsättningar för verksamheten i de viktigaste privata arkiven. På detta sätt har man kunnat säkerställa att centrala samhälleliga organisationer i Finland, näringslivet och den finsk- och svenskspråkiga kulturtraditionen dokumenteras och att materialet görs tillgängligt. De privata arkiven med statsbidrag har på ett betydande sätt kompletterat arkivverkets verksamhet, som till största delen är inriktad på att ta till vara den offentliga förvaltningens dokumentära arv. Det statliga arkivverket skulle inte på egen hand och med sina resurser ha kunnat ersätta verksamheten i arkiven med statsbidrag. I praktiken har statsbidragssystemet också fungerat relativt bra. I en internationell utvärdering av arkivverket nyligen fick statsbidragssystemet för arkiv av privat karaktär ett synnerligen positivt omdöme allmänt taget och ansågs unikt. I utvärderingen konstaterades också att kostnaderna för verksamheten troligen skulle bli betydligt högre om verksamheten sköttes av en statlig organisation.

Lagen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär är dock föråldrad i tekniskt avseende och enbart av denna orsak i behov av en revidering. Statsbidragssystemet för arkiv av privat karaktär torde vara det enda existerande statsbidragssystemet där statsbidraget beräknas på basis av de verkliga och godtagbara faktiska utgifterna för verksamheten, vilket förutsätter en detaljerad genomgång av understödstagarnas alla utgiftsposter. I statsunderstöden har man i allmänhet övergått till kalkylerade grunder av olika slag. I denna form är systemet administrativt tungrovt och kräver en stor arbetsinsats av statsbidragsmyndigheten i fråga om olika granskningsfunktioner. Den måste också fatta separata beslut om förskott på de statsbidrag som beviljas samt fastställa de slutliga statsbidragen. Även i ovannämnda internationella utvärdering ansåg man det nödvändigt med en förenkling av statsbidragsprocesserna.

I fråga om pensionerna för personalen vid arkiv som får lagstadgat statsbidrag tillämpas lagen om vissa pensioner, som skall betalas av statsmedel (382/1969). För närvarande omfattar lagen i fråga inga andra

personalgrupper. Finansministeriet bereder därför ett förslag om att upphäva lagen från ingången av 2007. Författningarna om statsbidrag för arkiv av privat karaktär måste ändras på motsvarande sätt.

Lagen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär innehåller flera bestämmelser som överlappar med bestämmelser i den allmänna statsunderstödslagen (688/2001), som trädde i kraft 2001. Det finns därför anledning att ändra lagen så att den blir enhetlig och överensstämmande med statsunderstödslagen.

Utöver ovannämnda, huvudsakligen författningstekniska, problem finns det behov att utveckla verksamheten i statsbidragssystemet för arkiv av privat karaktär. Ur mottagarnas synvinkel fungerar statsbidragssystemet i själva verket inte i praktiken på det sätt det ursprungligen var tänkt. Ur statsekonomisk synvinkel är det möjligt att statsbidragsutgifterna inom ramen för gällande författningar i princip kan växa okontrollerat. Statsbidragssystemet är inte heller ägnat att sporra mottagarna till en kostnadseffektiv verksamhet, varken i enskilda arkiv eller i arkivens gemensamma verksamhet. De orödliga detaljerade bestämmelserna gör det svårt att tillämpa olika nya verksamhetsmodeller på ett flexibelt sätt, om de inte rentav förhindrar det.

De arkiv som får lagstadgat statsbidrag bildar ett splittrat system och vissa arkiv är mycket små och utnyttjas sällan, vilket också påtalades i den internationella utvärderingen av arkivverket. Det är dock inte möjligt att direkt påverka denna omständighet med hjälp av en författningsreform, men en sådan skulle skapa bättre förutsättningar för en strukturell utveckling också i fråga om de privata arkiven.

På grund av problemen i lagen om statsbidrag för arkiv av privat karaktär tillsatte undervisningsministeriet den 28 augusti 1997 en arbetsgrupp för att bereda en reform av författningarna (Promemoria av arbetsgruppen för statsbidrag till privatarkiv, Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 8:1998). Arbetsgruppen föreslog en modell för beräkning av lagstadgat statsbidrag. Den skulle delvis ha grundat sig på arkivens verkliga

fastighetskostnader, dock med vissa begränsningar, och dels på årsverken och kalkylerade priser per enhet. Eftersom förslaget mötte rätt mycket kritik ledde det dock inte till åtgärder då.

2 Målsättning och de viktigaste förslagen

Syftet med propositionen är att verksamhetsbetingelserna för privata arkiv som är av betydelse för den vetenskapliga forskningen och annars ur samhällelig synpunkt skall kunna tryggas även i framtiden genom ett bestående och stabilt statligt stöd. Målet är dessutom att i så stor utsträckning som möjligt förenkla de procedurer som hänför sig till behandlingen av statsunderstöd och den vägen minska onödigt administrativt arbete både i Riksarkivet, som är statsbidragsmyndighet, och i de arkiv som åtnjuter statsbidrag. Avsikten med att minska den detaljerade regleringen är också att statsbidragsbestämmelserna inte på ett oändamålsenligt sätt skall begränsa arkivens verksamhet och utvecklingsmöjligheter t.ex. enligt kraven i en ständigt föränderlig verksamhetsmiljö till följd av den datatekniska utvecklingen. Bestämmelserna skall i behövliga delar också ändras så att de stämmer överens med den allmänna statsunderstödslagen.

Ett alternativ vid revideringen av statsbidragssystemet för de privata arkiven har varit att övergå till en kalkylmässig modell, som skall basera sig på årsverken som fastställs för arkiven och priser per enhet som bygger på arkivens genomsnittliga kostnader. Ett sådant system skulle dock åstadkomma ytterst stora förändringar i de privata arkivens statsunderstöd jämfört med nuläget. Åtminstone för de flesta arkiven med statsbidrag skulle det dessutom på grund av deras ringa storlek vara mycket grovt och inte medge en flexibel reglering av storleken på statsunderstöden. Till grund för förslaget har man därför tagit det lagstadgade statsunderstödsystemet, där storleken på statsunderstöden bygger på sakkunnigbedömning och -prövning hos statsbidragsmyndigheten. En framgångsrik verksamhet i arkiven förutsätter stabilitet och

förutsägbarhet på lång sikt. Verksamheten skall omspänna minst tiotals år. Av denna anledning kan den ekonomiska grunden för de privata arkivens verksamhet inte helt och hållet vara beroende av de årliga besluten i budgeten, utan om statsunderstödsystemet och grunderna för statsunderstöden skall föreskrivas genom lag.

Enligt förslaget skall statsunderstöd av permanent karaktär beviljas arkiv som är av vetenskaplig och samhällelig betydelse och som undervisningsministeriet har godkänt såsom berättigat till sådant statsunderstöd efter att Riksarkivet givit sitt utlåtande i saken. Ett statsunderstöd av permanent karaktär skall enligt förslaget kunna vara högst 80 procent av arkivets godtagbara utgifter. Statsunderstödbeloppet påverkas av verksamhetens kvalitet och omfattning samt hur ekonomisk och resultatgivande verksamheten är. Under särskilda villkor skall ett arkiv som sköter särskilda uppgifter kunna beviljas statsunderstöd till utgifternas fulla belopp. Arkiven skall också kunna beviljas specialunderstöd enligt prövning för deras egna eller gemensamma utvecklingsprojekt eller för betydande specialutgifter. Lagen skall inte längre innehålla bestämmelser om sådana prövningsbaserade former av statsunderstöd som på sista tiden inte längre har beviljats i praktiken.

Statsunderstöden skall, såsom hittills, betalas av anslag som i budgeten anvisas för främjande av vetenskapen ur tippnings- och penninglotterivinstmedel. I fråga om statsunderstöd tillämpas i övrigt bestämmelserna i statsunderstödslagen.

3 Propositionens konsekvenser

3.1 Ekonomiska konsekvenser

I enlighet med gällande lag om statsbidrag för arkiv av privat karaktär skall de arkiv som är berättigade till lagstadgat statsbidrag 2007 få skillnaden mellan förskotten på statsbidraget för 2006 och det slutliga statsbidraget. Skillnaden är kalkylmässigt ca 5 procentenheter av det slutliga statsbidragsbeloppet. Enligt lagförslaget kommer de statsunderstöd som beviljas

arkiven i fråga för 2007 betalas till fullt belopp och till det slutliga beloppet detta år. År 2007 leder denna överlappning till en utgift av engångsnatur om ca 209 000 euro, som har beaktats i budgetpropositionen för 2007. På längre sikt erbjuder förslaget smidigare möjligheter än tidigare för de privata arkiv som får statsunderstöd att utveckla sin verksamhet och för samarbetet mellan dem, vilket också är ett sätt att uppnå ekonomiska fördelar.

3.2 Konsekvenser i fråga om organisation och personal

Ett statsunderstödssystem enligt förslaget ger bättre möjligheter än tidigare att organisera verksamheten i de enskilda arkiven, likaså till en smidig utveckling av hela systemet med privata arkiv. I och med att statsbidragsförfarandena förenklas minskar det arbete som behövs för ändamålet vid statsbidragsmyndigheten, dvs. Riksarkivet.

4 Beredningen av propositionen

Propositionen baserar sig på ett förslag av en arbetsgrupp som undervisningsministeriet tillsatte den 9 mars 2006. Företrädare i arbetsgruppen var undervisningsministeriet, Riksarkivet och arkiven som åtnjuter lagstadgat statsbidrag. Utlåtanden om arbetsgruppens förslag begärdes av justitieministeriet, finansministeriet, Riksarkivet och arkiven som får lagstadgat statsbidrag. Med undantag av några mindre anmärkningar understöddes arbetsgruppens förslag i utlåtandena.

5 Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2007 på det sätt som anges ovan under punkten Ekonomiska konsekvenser.

DETALJMOTIERING

1 Lagförslag

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. *Syfte.* Varaktig förvaring och användning av arkivmaterial som hör till vårt nationella kulturarv och som är av vetenskaplig och samhällsrelig betydelse har inom stats- och kommunsektorn samt i fråga om evangelisk-lutherska kyrkan och ortodoxa kyrkosamfundet skötts genom lagstiftning. Enskilda sammanslutningars samt släkters, familjers och privatpersoners arkivmaterial är dessas privategendom och ett synnerligen betydande material av detta slag riskerar att förstöras, om bevarandet av det inte kan tryggas ekonomiskt. Syftet med den lag som nu stiftas är att främja bevarandet och användningen av privat arkivmaterial som hör till vårt nationella kulturarv så att de ekonomiska verksamhetsförutsättningarna med hjälp av statsunderstöd tryggas för privata arkiv som bevarar detta slag av material.

2 §. *Tillämpningsområde.* Enligt förslaget stadgas i lagen om de grunder och de förfaranden som skall iakttas vid beviljandet av statsunderstöd till privata arkiv av anslag som tagits in i statsbudgeten för detta ändamål. Med arkiv avses i denna lag en organisation eller verksamhetsenhet som har i uppgift att förvara arkivmaterial. Med ett privat arkiv avses ett sådant arkiv som förvarar arkivmaterial som har bildats som ett resultat av privata organisationers samt släkters, familjers och privatpersoners åtgärder.

3 §. *Verksamhet som understöds.* I paragrafen föreslås bestämmelser om de uppgifter för vilka privata arkiv kan få statsunderstöd av permanent karaktär och statsunderstöd enligt prövning.

Enligt paragrafens 1 punkt kan statsunderstöd enligt denna lag beviljas för insamling och förvaring av privat arkivmaterial. Vid insamling av arkivmaterial uppstår ofta olika utgifter,

såsom reseutgifter och transportutgifter vid avhämtning av materialet. Förvaringen av materialet förutsätter ändamålsenliga lokaler där förhållandena är särskilt reglerade. Lokalkostnaderna är förutom personalkostnaderna den mest betydande kostnadsposten hos arkiven.

Enligt paragrafens 2 punkt kan statsunderstöd enligt denna lag beviljas för ordnande och förtecknande av privata arkivmaterial samt för skapande av söksystem som främjar användningen av sådant material. Söksystem som främjar användningen av arkivmaterial omfattar också elektroniska referensdatabaser och motsvarande söksystem. Sådana söksystem är i dag nödvändiga på grund av de förväntningar som såväl forskarna som den stora allmänheten ställer på arkivens servicenivå. Dessa söksystem förutsätter såväl anskaffning av utrustning och programvara som användning av köpta tjänster.

Enligt paragrafens 3 punkt kan statsunderstöd enligt denna lag beviljas för tillgängliggörande av privat arkivmaterial för forskare och andra som behöver sådant. Det primära syftet med att bevarandet av privat arkivmaterial främjas är att detta material görs tillgängligt för forskare och andra som behöver det. Bestämmelser om vilka krav som ställs på de privata arkiven för att arkivmaterialet skall vara tillgängligt finns i 6 § 2 och 5 punkten.

Enligt paragrafens 4 punkt kan statsunderstöd enligt denna lag beviljas också för annan verksamhet som främjar användningen av privat arkivmaterial än sådan verksamhet som uppräknas i paragrafens 1—3 punkt. Med sådan verksamhet avses bekantgörande av material som förvaras i ett privat arkiv t.ex. med hjälp av publikationer och utställningar. Denna verksamhet omfattar även åtgärder för att främja materialets tillgänglighet med hjälp av referensdatabaser och digitaliserade dokument i en öppen nätmiljö. Sådant vetenskaplig forskningsverksamhet som inte

direkt hänför sig till främjandet av tillgängligheten hos arkivmaterial i privata arkiv hör däremot inte till sådan verksamhet som kan beviljas statsunderstöd enligt denna lag.

4 §. Statsbidragsmyndighet. I paragrafen föreslås bestämmelser om att Riksarkivet är statsbidragsmyndighet i fråga om statsunderstöd som avses i denna lag. Riksarkivet skall bevilja understöd enligt lagen och övervaka användningen av dem. Riksarkivet skall också svara för alla de uppgifter som enligt statsunderstödslagen ankommer på statsbidragsmyndigheten.

2 kap. Statsunderstöd av permanent karaktär

5 §. Arkiv berättigade till statsunderstöd. Statsunderstöd av permanent karaktär skall enligt förslaget kunna beviljas arkiv av vetenskaplig och samhällelig betydelse. Sådana arkiv kan i första hand vara centralarkiv hos betydande organisationer eller organisationsgrupper, centralarkiv för vissa samhällssektorer eller arkiv som insamlar kulturarvet inom vissa kultursektorer. Den som upprätthåller ett arkiv som får statsunderstöd skall vara antingen en registrerad förening eller stiftelse, på samma sätt som i fråga om lagstadgat statsbidrag enligt gällande lag. Undervisningsministeriet skall godkänna ett arkiv såsom berättigat till statsunderstöd av permanent karaktär sedan Riksarkivet givit ett utlåtande i saken. I Riksarkivets utlåtande skall särskilt arkivets vetenskapliga och samhällliga betydelse bedömas. Enligt gällande lag är det statsrådet som har godkänt arkiv såsom berättigade till lagstadgat statsbidrag. Med stöd av övergångsbestämmelsen i 16 § 1 mom. skall de arkiv som har varit berättigade till statsbidrag enligt gällande lag utan särskilda åtgärder bli berättigade till statsunderstöd av permanent karaktär. Dessa förmånstagare uppgår för närvarande till 12.

6 §. Förutsättningar för statsunderstöd av permanent karaktär. I paragrafen skall föreskrivas om förutsättningarna för att få statsunderstöd av permanent karaktär. Syftet med bestämmelsen är å ena sidan att se till

att statsunderstöden används på behörigt sätt och att den verksamhet som sker med hjälp av statsunderstöd uppvisar sådan kvalitet som vården av arkivmaterial kräver. Bestämmelser med motsvarande innehåll ingår också i gällande lag och förordning.

Ett villkor för statsunderstöd är att arkivet i sin verksamhet iakttar lagen om statsbidrag till privata arkiv.

Det arkivmaterial som förvaras i arkivet skall till väsentliga delar vara tillgängligt för forskare och andra som behöver det och arkivet skall ha en organiserad forskarservice. Med tanke på arkivens verksamhet är det viktigt att de i skälig utsträckning kan fatta beslut om att de konfidentiella handlingar de förvarar är sekretessbelagda för bestämd tid. I vissa fall kan också lagstiftningen förutsätta att handlingar är sekretessbelagda i arkiv som får statsunderstöd. Ur samhällets synvinkel är det dock ändamålsenligt att förutsätta att sekretessen är volymmässigt begränsad och att arkiv som sköts med statsunderstöd till största delen är tillgängliga. Närmare bestämmelser om arkivmaterials offentlighet skall ingå i 12 §.

Arkiv som får statsunderstöd och de som upprätthåller dem har i många fall också annan verksamhet. För att statsunderstödet skall användas på behörigt sätt förutsätts i paragrafens 3 punkt att vården av arkivmaterialet i arkivet skall vara åtskild från eventuell annan verksamhet som bedrivs av den som upprätthåller arkivet.

Ett villkor för att arkivmaterialet skall bevaras är att det förvaras i lokaler som uppfyller kraven på arkivvård i fråga om t.ex. fuktighet, temperatur och brandsäkerhet. Ett villkor för statsunderstöd är därför enligt paragrafens 4 punkt att arkivmaterialet förvaras i lokaler som har godkänts av Riksarkivet.

En högklassig, effektiv och ekonomisk verksamhet i arkivet förutsätter att arkivet har en tillräcklig personal som besitter tillräcklig sakkunskap och yrkesskicklighet i fråga om arkiv. I paragrafens 5 punkt föreslås en bestämmelse av allmän natur om detta. Det är Riksarkivets uppgift att i praktiken övervaka att bestämmelsen iakttas i arkiven. Det är dock inte nödvändigt att i lagen ta in exaktare behörighetsvillkor för

arkivpersonalen.

Enligt paragrafens 6 punkt skall ett arkiv som får statsunderstöd ha av Riksarkivet godkända regler som styr verksamheten. Reglerna skall innehålla föreskrifter om arkivets organisation, ledningen av arkivet, personalen, det organisationsfält som arkivets verksamhet riktar sig till, principer som reglerar handlingars tillgänglighet, behandling, ordnande och förtecknande av handlingar samt arrangemang kring forskarservice.

7 §. *Hur statsunderstödet bestäms.* I paragrafens 1 mom. föreslås en bestämmelse om maximibelopp för statsunderstöd av permanent karaktär. Beloppet skall enligt förslaget vara 80 procent av arkivets godtagbara utgifter. Det lagstadgade statsbidraget enligt den gällande statsbidragslagen är uttryckligen 80 procent av arkivets faktiska och godtagbara utgifter. Trots att sättet att fastställa statsunderstödsprocenten ändras är avsikten att understöden till arkiven absolut sett skall kvarstå på den tidigare nivån under övergångsskedet. Det sätt på vilket statsunderstöden utvecklas bestäms i fortsättningen utifrån möjligheterna att höja anslaget för ändamålet i statsbudgeten. På lång sikt kan det inträffa förändringar i de olika arkivens understöd beroende på hur deras verksamhet utvecklas och vilka finansieringsbehov de har. I förhållande till den allmänna nivån i statsunderstöds- och statsandelsförfattningarna är ett statsunderstöd på 80 procent en mycket hög andel. Det kan dock motiveras, inte bara med utgångsläget utan också med att verksamheten i de arkiv som åtnjuter statsbidrag så gott som uteslutande betjänar den vetenskapliga forskningen och att de ingår som del i forskningens nationella infrastruktur. Om inte arkiven skötte dessa uppgifter skulle det allmänna helt få påta sig ansvaret för dem.

I paragrafens 2 mom. skall föreskrivas om de grunder som skall beaktas då enskilda beslut om statsunderstöd fattas. Bestämmelsen styr beslutsfattandet vid Riksarkivet, som är statsbidragsmyndighet. Faktorer som inverkar på statsunderstödet belopp är verksamhetens omfattning och kvalitet samt i vilken mån verksamheten är

ekonomisk och ger resultat. Riksarkivet skall tillsammans med de arkiv som får statsunderstöd utveckla nyckeltal som exaktare beskriver ovannämnda omständigheter och även i övrigt följa arkivens verksamhet.

3 kap. Statsunderstöd enligt prövning

8 §. *Särskilt statsunderstöd enligt prövning.* Enligt 6 § i gällande lag om statsbidrag för arkiv av privat karaktär kan ett arkiv av privat karaktär som har synnerligen stor vetenskaplig betydelse utöver det lagstadgade statsbidraget beviljas extra statsbidrag till utgifternas fulla belopp. Under hela den tid lagen varit i kraft har det finska litteratursällskapet Suomalaisen Kirjallisuuden Seura och Svenska litteratursällskapet i Finland fått sådant extra statsbidrag för sin arkivverksamhet. Motiveringen till detta har varit att verksamheten i dessa arkiv redan innan den nuvarande lagen trädde i kraft helt och hållet hade finansierats med statsstöd. Dessa arkivs specialställning kan motiveras också med att deras verksamhet till sin karaktär skiljer sig från andra arkiv med lagstadgat statsbidrag. Parallellt med den ordinarie arkivverksamheten bedriver inrättningarna i fråga en omfattande aktiv insamlingsverksamhet som riktar sig på kultur och tradition, dokumentering och verksamhet som hänför sig till annat främjande av användning av material i forskningssyfte. Verksamheten i arkiven betjänar inte heller på samma sätt verksamheten i de bakomliggande organisationerna som i de övriga arkiven med lagstadgat statsbidrag, vilket kan motivera självfinansieringsandelen för dessa bakgrundsorganisationer. I syfte att trygga ställningen främst för finska litteratursällskapet och Svenska litteratursällskapet i Finland föreslås att det i lagen tas in en bestämmelse enligt vilken statsunderstöd inom ramen för statsbudgeten av särskilda skäl skall kunna beviljas till utgifternas fulla belopp, om arkivet har synnerligen betydande uppgifter i anslutning till dokumentering av kulturföreteelser och främjande av forskningsmässig användning

av dokumentationsmaterial.

9 §. Statsunderstöd enligt prövning av engångskaraktär. Arkiv som får statsunderstöd har då och då motiverade särskilda utgifter av engångskaraktär som t.ex. kan gälla olika utvecklingsprojekt. Dessa projekt kan anknyta bl.a. till utveckling och införande av olika slags datasystem. För att serviceverksamheten vid arkiven skall förbättras och tillgången till materialet utökas finns det behov också att utveckla gemensamma datasystem mellan arkiven å ena sidan och mellan de privata arkiven och arkivverket å andra sidan. Även ur ekonomisk synvinkel kan arkiven ha behov av gemensamma projekt i fråga om gemensamma lokaler och andra tjänster. Det har visat sig svårt att finansiera denna typ av projekt via enskilda arkivs lagstadgade statsunderstöd, och det föreslås därför att det i lagen tas in en bestämmelse enligt vilken privata arkiv inom ramen för statsbudgeten skall kunna beviljas också statsunderstöd av engångskaraktär för betydande specialutgifter, utvecklingsprojekt och för sådana arkivs gemensamma projekt.

4 kap. Särskilda bestämmelser

10 §. Finansiering. I paragrafen skall föreskrivas att statsunderstöd i första hand skall finansieras med de vinstmedel av tippnings- och penninglotterispel som i statsbudgeten anvisats för främjande av vetenskap, på samma sätt som enligt gällande lag.

11 §. Tillämpning av statsunderstödslagen. Enligt den föreslagna paragrafen skall i övrigt statsunderstödslagen (688/2001) tillämpas på statsunderstöd till privata arkiv. Tillämpliga är bestämmelserna om beviljande och utbetalning av statsunderstöd (3 kap.), användning av statsunderstöd och övervakningen därav (4 kap.), återbetalning och återkrav av statsunderstöd (5 kap.), information och utlämnande av uppgifter (6 kap.) och även bestämmelserna i 7 kap. om delgivning, ändringssökande, verkställighet, bedömning av verkningarna och statsbidragsmyndighetens närmare anvisningar.

12 §. Arkivmaterialets offentlighet. I

paragrafen föreslås bli föreskrivet att i fråga om offentligheten för material som förvaras i privata arkiv med statsunderstöd iakttas vad som överenskommits med överlåtaren om offentligheten. Utöver detta skall i fråga om handlingar som ingår i arkivmaterial som förvaras i ett privat arkiv med statsunderstöd iakttas vad som föreskrivits om handlingarnas offentlighet och sekretess. Lagstiftningen innehåller bestämmelser om sekretess för handlingar inom vissa privata sektorer. Exempelvis i banklagstiftningen föreskrivs om sekretess och offentlighet i fråga om handlingar som gäller bankverksamhet. Privata organisationer kan med stöd av lag, förordning eller ett bemyndigande som bygger på lag sköta offentliga uppgifter, och i fråga om handlingar som hänför sig till sådana uppgifter iakttas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) samt speciallagstiftningens bestämmelser om offentlighet och sekretess för handlingar i verksamheten i fråga. Det material som förvaras i privata arkiv innehåller också handlingar som direkt hänför sig till myndigheternas verksamhet, t.ex. exemplar av diplomatrapporter. Offentligheten och sekretessen i fråga om sådana handlingar regleras också i de privata arkiven av offentlighetslagen samt speciallagstiftningens bestämmelser om handlingars offentlighet och sekretess. Personuppgiftslagstiftningen reglerar dessutom behandlingen av personuppgifter.

13 §. Grunderna för avgifter. Enligt förslaget skall basservicen vid ett arkiv med statsunderstöd, dvs. användningen av material och register i arkivets lokaler, vara avgiftsfri. För sina övriga prestationer skall arkiven kunna ta ut skäligen avgifter. Avgifter skall kunna tas ut för olika slags specialtjänster och prestationer, vilka är förknippade med sådana särskilda kostnader som med skäl kan tas ut hos den som anlitar servicen. Den avgiftsbelagda serviceverksamheten i ett arkiv som åtnjuter statsunderstöd är i sig mycket obetydlig till omfattningen.

14 §. Upphörande av verksamheten. I paragrafen föreslås bestämmelser om den situation då ett arkiv med statsunderstöd upphör med sin verksamhet. Med tanke på

sådana situationer måste bevarandet av arkivmaterialet säkerställas. Det är primärt den som upprätthåller arkivet och som har äganderätten till materialet som är skyldig att sörja för att materialet bevaras och för hur detta ordnas. För att man skall kunna garantera att arkivmaterialet bevaras förutsätts att Riksarkivet godkänner det sätt på vilket förvaringen av materialet är tänkt att ordnas. I några fall kan det också bli aktuellt att överföra materialet från ett arkiv som upphör med verksamheten till Riksarkivet eller landsarkiv.

5 kap. **Ikraftträdande och övergångsbestämmelser**

15 §. Ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2007. Genom den upphävs gällande lag om statsbidrag för arkiv av privat karaktär jämte ändringar. Paragrafens 2 mom. innehåller en normal ikraftträdandebestämmelse. Före lagens ikraftträdande skall Riksarkivet bl.a. bereda närmare anvisningar för ansökan om statsunderstöd för 2007. Även ansökningsprocessen bör startas så att

understöden kan beviljas så snart lagen har trätt i kraft.

16 §. Övergångsbestämmelser. I paragrafen föreslås bli föreskrivet att de privata arkiv som är berättigade till statsbidrag enligt gällande lag utan särskild ansökan skall ha rätt till sådant statsunderstöd av permanent karaktär som avses i den föreslagna 5 §.

I fråga om användning, tillsyn över användningen, fastställande av slutgiltigt statsbidrag, återbetalning och återkrav av statsbidrag som har beviljats enligt den lag som upphävs iakttas enligt paragrafens 2 mom. de bestämmelser som var gällande vid tidpunkten för beviljandet av statsbidraget. Bestämmelsen skall främst gälla ansökan och fastställande av slutligt statsbidrag för 2006 till arkiv som får lagstadgat statsbidrag.

2 **Ikraftträdande**

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2007.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

*Lagförslag***Lag****om statsbidrag till privata arkiv**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Syfte

Syftet med denna lag är att främja bevarandet och användningen av privata arkivmaterial som hör till vårt nationella kulturarv genom att med statsunderstöd trygga verksamhetsförutsättningarna för privata arkiv som förvarar material av detta slag.

2 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om de grunder och de förfaranden som skall iakttas vid beviljande av statsunderstöd till privata arkiv av anslag som tagits in i statsbudgeten för detta ändamål.

3 §

Verksamhet som understöds

Med stöd av denna lag kan statsunderstöd av permanent karaktär och statsunderstöd enligt prövning beviljas för:

1) insamling och förvaring av privat arkivmaterial,

2) ordnande och förtecknande av detta slag av material samt skapande av söksystem som främjar användningen av sådana material,

3) tillgängliggörande av sådana material för forskare och andra som behöver det, samt

4) övrig verksamhet som främjar användningen av sådana material.

4 §

Statsbidragsmyndighet

Statsbidragsmyndighet i fråga om de statsunderstöd som avses i denna lag är Riksarkivet.

2 kap.

Statsunderstöd av permanent karaktär

5 §

Arkiv berättigade till statsunderstöd

Statsunderstöd av permanent karaktär kan beviljas ett privat arkiv som drivs av en registrerad förening eller stiftelse och vars verksamhet är av vetenskaplig och samhälls- eller utbildningsbetydelse och som undervisningsministeriet, efter att ha fått Riksarkivets utlåtande i saken, har godkänt såsom berättigat till statsunderstöd.

6 §

Förutsättningar för statsunderstöd av permanent karaktär

Utöver det som föreskrivs i 5 § förutsätts för att statsunderstöd av permanent karaktär skall kunna beviljas att

1) arkivet i sin verksamhet iakttar denna lag,

2) det arkivmaterial som förvaras i arkivet till väsentliga delar är tillgängligt för forskare och andra som behöver det och att arkivet har en organiserad forskarservice,

3) vården av arkivmaterialet i arkivet är åtskild från annan verksamhet som bedrivs av den som driver arkivet,

4) arkivmaterialet förvaras i arkivutrymmen som har godkänts av Riksarkivet,

5) arkivet har en med tanke på arkivets uppgifter tillräcklig och yrkesskicklig personal, samt

6) arkivet har av Riksarkivet godkända regler för styrning av verksamheten.

7 §

Hur statsunderstödet bestäms

Statsunderstöd av permanent karaktär kan uppgå till högst 80 procent av arkivets godtagbara utgifter, som omfattar personalutgifter, fastighetsutgifter och omkostnader, vilka är tillräckligt dimensionerade.

När statsunderstödet bestäms skall hänsyn tas till verksamhetens kvalitet och omfattning samt i vilken mån verksamheten är ekonomisk och ger resultat.

3 kap.

Statsunderstöd enligt prövning

8 §

Särskilt statsunderstöd enligt prövning

Ett privat arkiv som får statsunderstöd av permanent karaktär kan beviljas särskilt statsunderstöd enligt prövning till det fulla beloppet av arkivets utgifter. Förutsättningen är att arkivet har synnerligen betydande uppgifter i anslutning till dokumentering av kulturföreteelser och främjande av forskningsmässig användning av dokumentationsmaterial och att det finns särskilda skäl att bevilja understöd.

9 §

Statsunderstöd enligt prövning av engångskaraktär

Ett privat arkiv som får statsunderstöd av permanent karaktär kan beviljas statsunderstöd enligt prövning av engångskaraktär för betydande specialutgifter och utvecklingsprojekt samt för sådana arkivs gemensamma projekt.

4 kap.

Särskilda bestämmelser

10 §

Finansiering

Statsunderstöd enligt denna lag skall i första hand betalas av de vinstmedel av tippnings- och penninglotterispel som i statsbudgeten anvisats för främjande av vetenskap.

11 §

Tillämpning av statsunderstödslagen

På statsunderstöd som avses i denna lag tillämpas statsunderstödslagen (688/2001) om inte något annat föreskrivs i denna lag.

12 §

Arkivmaterialets offentlighet

I fråga om offentligheten för material som förvaras i privata arkiv med statsunderstöd iaktas det som med överlåtaren överenskommits om offentligheten, om inte något annat föreskrivs om handlingarnas offentlighet eller sekretess.

13 §

Grunderna för avgifter

Användningen av material och register i ett privat arkiv med statsunderstöd är avgiftsfri i

arkivets lokaler. För sina övriga prestationer kan arkivet ta ut skäliga avgifter.

14 §

Upphörande av verksamheten

Om ett privat arkiv med statsunderstöd upphör med sin verksamhet, skall det arkivmaterial som det har i sin besittning förvaras på ett sätt som godkänns av Riksarkivet.

5 kap.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

15 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 200 .
Genom denna lag upphävs lagen av den 20

december 1974 om statsbidrag för arkiv av privat karaktär (998/1974) jämte ändringar.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

16 §

Övergångsbestämmelser

Ett privat arkiv som före denna lags ikraftträdande har varit berättigat till lagstadgat statsbidrag enligt den lag som upphävs genom denna lag, är berättigat till statsunderstöd av permanent karaktär enligt 5 §.

I fråga om användning och tillsyn över användningen av statsbidrag, fastställande av slutgiltigt statsbidrag samt återbetalning och återkrav av statsbidrag som har beviljats före denna lags ikraftträdande tillämpas de föreskrifter som var gällande vid tidpunkten för beviljande av statsbidraget.

Helsingfors den 12 september 2006

Republikens President

TARJA HALONEN

Undervisningsminister *Antti Kalliomäki*